

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZERZŐI JOGDÍJAK ÉS JÁRULÉKOK JELMEZTERVEKEN

SZJSZT-02/06

A Győri Ítéltábla megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. Állapítsa meg a Szakértő Testület a 2000. március 10. napján kelt megbízási szerződés alapján a felperes által végzett tevékenységgel arányos díjat összességében és a felperes által kifejtett, elvégzett tevékenységenként külön-külön, a szerződéskötés kori árviszonyok szerint. (Szükséges tehát megállapítani az egyes elkészített jelmeztervek – az István, a Táltos János és a Tíz kicsi néger című színdarab – arányos díját is.)
2. Adjon szakvéleményt a Szakértő Testület arra nézve, hogy – a jogosulatlan felhasználás ítéltábla általi megállapítása esetén – az István és Az ember tragédiája című színdarab jelmezeinek 2000/2001. évadbeli alperesi felhasználásával arányban áll-e a felperes jelenlegi, módosított keresetében (a Gf.20.228/2005/10. sorszám alatt 2005. november 9. napján csatolt beadvány) megjelölt 400 000 Ft + áfa, illetve 300 000 Ft + áfa díjazás.
3. Adjon szakvéleményt a Szakértő Testület arra nézve, hogy a felperes által az István és a Gizella darabokhoz tervezett jelmezek – színházon kívül – ünnepi eseményeken való felhasználásával arányban áll-e a felperes említett, módosított keresetében megjelölt – esetenkénti – 100 000 Ft + áfa-100 000 Ft + áfa díjazás.
4. Adjon szakvéleményt a Szakértő Testület a felek által a szakértői bizonyítás során indítványozott egyéb kérdésekre is.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A Szerzői Jogi Szakértő Testület jelen ügyben kijelölt eljáró tanácsa (a továbbiakban: eljáró tanács) az ítéltábla megkeresése kapcsán rögzíti, hogy az ítéltábla által a Gf.IV.20.2-28/2005/15. sz. végzésében feltett kérdésekre a jelmezterv-dokumentáció ismerete hiányában nem tud jelmeztervenként külön szakvéleményt adni maradéktalanul és teljes körűen. Mindazonáltal, az ítéltábla döntését elősegítendő, az alábbi értelmező megállapításokat kívánja megtenni.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) 1. §-ának (2) bekezdése a legjellegzetesebb műfajtak példálózó felsorolását adja meg, amelyek a szerzői

jog által védelemben részesülnek. Az idézett bekezdés *n*) pontja szerint ilyen alkotásnak minősül a jelmez- és díszletterv.

A hatályos szerzői jogi rendelkezések nem adnak egyértelmű értelmezési lehetőséget a jelmeztervek alapján kivitelezett jelmezek esetére. Az Sztj. nem nevesít külön műfaji kategóriát a jelmez, a díszlet, illetve azok együttese (színpadi és/vagy audiovizuális művekben felhasznált látvány) tekintetében. A pontosság kedvéért szükséges rögzíteni, hogy a jelmezek nem részesülhetnek a szerzői joggal párhuzamos formatervezésiminta-oltalomban sem.

A jelmeztervnek nincs jogi fogalmi meghatározása; a Magyar színházművészeti lexikon definíciója szerint a jelmezterv egy adott előadás stílusának megfelelő, egy-egy szerep helyzetét, jellemét kifejező alkalmazott képzőművészeti alkotás. Pontosan ábrázolja a különböző jelenetekben viselendő öltözékeket, néha a maszkelképzelést is. Figurinnak is nevezik. Részletrajzokkal kiegészítve (szabásrajz stb.) kerül a különböző kivitelező műhelyekbe (szabó – kalapos – cipész), és mellékelik hozzá a jelmeztervező által kiválasztott anyag- és színmintákat is.

A Magyar színházművészeti lexikon meghatározásában a jelmeztervezés alatt a jelmeztervek elkészítésének folyamata értendő. A jelmeztervező a darab és az egyes szerepek alapos ismeretében minden szereplő minden öltözékét jelmeztervben ábrázolja. Figyelembe kell venni a mű stílusát, korszakát, annak éppen adott felfogását, a rendezői elképzeléseket, a szerepeket alakító művészek alkatát, néha egyéni kívánságait is. A színpadkép tervezőjének egyeztetni kell az egyes öltözékek színvilágát, a felhasználni kívánt főbb világítási effektusokat. A folyamathoz hozzátartozik a műhelyekben történő kivitelezés ellenőrzése, a ruhapróbák, az öltözékes próbák irányítása is.

A jelmeztervek komplex tervdokumentációk, amelyeket azonban az ítéletábra által megjelölt öt színdarab egyike vonatkozásában sem bocsátottak az eljáró tanács rendelkezésére. Az, ami az iratokban, illetve a hozzájuk tartozó optikai hordozókon fellelhető: karakteres, az adott színész személyére tervezett jelmeztervek (*Táltos János*), míg a *Tíz kicsi néger* esetében elnagyolt, kollázsszerű, nem színészre mintázott vázlatok, egyéni-eredeti jelleg nélkül. Jól példázza ezt a Wargrave nyugállományú törvényszéki bíróra tervezett anyag. Amíg a regény és a színdarab egy ráncos, hosszú nyakú, ravasz, fakó szemű, görnyedt hátú, idős férfit karakterizál, a felperes terveiben egy Woody Allen-szerű figura jelenik meg. Három darab esetében már csak az elkészült jelmezekről készült fotók, álló- és mozgóképek állnak rendelkezésre (*István, Gizella, Ember tragédiája*).

A hatályos szerzői jogi törvény a jelmeztervek, illetve az azok alapján elkészített jelmezek felhasználását illetően részletszabályokat nem tartalmaz. A jelmeztervek hasznosítására vonatkozó analógia sem vonható a szerzői jog által védett más tervek (például építészeti alkotás és annak terve [Sztj. 1. § (2) bekezdés *k*) pont], iparművészeti alkotás és annak terve [Sztj. 1. § (2) bekezdés *m*) pont]) között. A jelmezek használata ugyanis nem minősül a jelmezterv többszöri felhasználásának. Az eljáró tanács álláspontja szerint a jelmezek – kiindulva az ismertetett szakmai fogalmak tartalmából – csak egy adott előadás összefüggésé-

ben speciálisak, az előadáson kívüli használatuk során csupán egyszerű kellékek. A színházi gyakorlatot tekintve általánosságban kimondható, hogy nem jellemző a jelmeztervező és a színház kapcsolatára az, hogy a jelmezek más célú felhasználását kizárnák vagy korlátoznák. Természetesen a szerződésekben állíthatók korlátok és egyéb elvárások is megfogalmazhatók, jelen ügyben azonban ilyenek nem léteznek.

Az eljáró tanácsnak tehát nem állt módjában az elkészült jelmezek összehasonlítása a tervekkel, mivel a jelmezterveket sem az alperes, sem a felperes nem tudta mellékelni. Ennek megfelelően az eljáró tanács mozgástere rendkívül szűk, hiszen csak a felek között létrejött megállapodások tartalmára, illetve a periratokban fellelhető nyilatkozatokra hagyatkozhatott.

A csatolt megállapodások meglehetősen hézagos tartalmúak, a bennük meghatározott feladatok munkaviszonyhoz hasonló jogviszonyt feltételeznek. Ezt támasztja alá például a peres felek között 2000. március 10-én létrejött, 11-89/2000 iktatószám alatt iktatott „szerződés”. A szerződő felek – a felperes mint megbízott, az alperes mint megbízó – látszólag egy megbízási jogviszonyt létesített egymással, de ez a szerződés, ahogyan azt a Veszprémi Városi Bíróság 9.G.20.233/2003/17. sz. ügyiratában megállapította – és ezzel az eljáró tanács teljes mértékben egyetért – olyan komplex jogviszony képét mutatja, amelyben egyaránt fellelhetők a munkaviszony, a megbízás és a vállalkozás egyes elemei. A kérdéses jelmezterveket a felperes vezető jelmeztervezői feladatkör keretében volt köteles elkészíteni (a 2000–2001-es színházi évadon belül három tervezés, a korábbi gyakorlatnak megfelelően az előadások nevesítése nélkül). A szerződésekben meghatározott komplex feladatkör ellátásáért havi 100 000 Ft díjazásban részesült. A szerződés a három jelmezterv elkészítéséért külön díjazást nem állapított meg, illetőleg ennek lehetőségére nem is utalt.

Az ítéletábra előtt folyamatban lévő ügyben a díjfizetési igény egyaránt felmerül a jelmeztervek, illetőleg a jelmezek használatával kapcsolatosan. Az eljáró tanács álláspontja szerint a szerzői jogi díjigény csak az elkészített és elfogadott jelmeztervek után jár; nem merülhet fel ilyen díjigény a jelmezek használatával kapcsolatosan. Így tehát a jelmeztervekre vonatkozó szerzői jogi díjigény nem igazodik a tervek felhasználásának módjához és terjedelméhez. Ennek különös jelentősége van az ítéletábra által feltett harmadik kérdés tekintetében (díjazás arányossága a felperes által az István és a Gizella darabokhoz tervezett jelmezek – színházon kívül – ünnepi eseményeken való felhasználása során).

Az első magyar királyné nevét, emlékét őrző évi rendszeres, hagyományos veszprémi rendezvény a Gizella Napok Művészeti Fesztivál, amely a művészeti ágak teljes repertoárját magában foglalja. A kirakodóvásár mellett a gyermekek szórakoztatásáról vásári komédiások gondoskodnak. A szervezési feladatokat a Városi Művelődési Központ látja el, Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, illetve a Miniszterelnöki Hivatal támogatja a rendezvényt. Passau, a történelmi hagyományokra is tekintettel, szoros, ún. testvérvárosi kapcsolatokat ápol Veszprémmel. A két város civil és kulturális szervezetei rendszeres szereplői egymás jeles ünnepein (Gizella Napok Művészeti Fesztivál, Passauer Burgfeste – a

passaui várban rendezett historikus kézművesvásár). Mindezen megállapítások is szükségesegek az eljáró tanács azon következtetéséhez, amely szerint felperes megalapozatlan díjkövetelést támaszt jelenlegi, módosított keresetében (a Gf.20.228/2005/10. sorszám alatt 2005. november 9. napján csatolt beadvány) az „István” és a „Gizella” című darabokhoz tervezett jelmezek vélelmezett jogellenes felhasználásáért.

A Gizella napi rendezvények során felhasznált jelmezek, ruhák, kellékek nem feleltek meg az előadás során felhasznált jelmezeknek. Más lenne a helyzet, ha a Gizella napi rendezvények során magát a színházi előadást reprodukálták volna, vagy abból adtak volna elő részleteket. Ebben az esetben ugyanis a jelmeztervező, ha jogdíjra nem is, de a nevének feltüntetésére igényt tarthatott volna.

A felperesi igény helytállósága szempontjából rendkívül lényeges annak megítélése, hogy a felek között létrejött jogviszony megfelel-e az Sztj. 30. §-ában meghatározott munkaviszonyhoz hasonló jogviszonynak, mert az ennek keretében létrehozott mű szerzői jogi vétele teljesen más, mint a szerző szabad, önálló akaratából létrehozott művek esetében. Ennek megítélése azonban nem tartozik a szerzői jogi szakkérdések közé. Amennyiben a felek között létrejött jogviszony, illetőleg a felperes által létrehozott művek az Sztj. 30. §-ának megfelelőek, a felek között létrejött szerződésekben meghatározott díjazások mértéküket tekintve, a más hasonló jogviszonyok keretében meghatározottakhoz viszonyítva is, megfelelőek.

A jelmezterv-dokumentáció ismerete hiányában az eljáró tanács a rendelkezésre álló periratok alapján abban az esetben tudná értékelni az ügyet, ha az ítéletábra döntést hozna abban az előkérdésben, hogy vajon a színház és a jelmeztervező közötti jogviszony megbízási vagy munkaviszonyhoz hasonló jogviszonynak tekinthető-e. Amennyiben az ítéletábra e jogviszonyra nem az Sztj. 30. §-át alkalmazza, a feltett kérdések megválaszolása előtt feltétlenül tisztázandónak tartja a következőket:

- a színházak és jelmeztervezők közötti jogviszony tartalma általában;
- a peres felek közötti viszony megromlása előtti, a korábbi évadokban egymással szemben támasztott elvárások és jogosítványok tisztázása, figyelemmel arra, hogy a csatolt szerződések gyakorlatilag több éven keresztül változatlan tartalmúak voltak, és jogvita nélkül mentek teljesezésbe;
- figyelemmel arra, hogy a teljes tervdokumentációk nem állnak rendelkezésre, így az sem állapítható meg, hogy azok valóban komplexen el is készültek, tisztázni szükséges azt is, hogy vajon a felperes a teljes tervezési folyamatban részt vett-e a vitatott előadások jelmezterveit illetően, ideértve a jelmezek elkészítését és az előadás megvalósítását is.

A JOGELLENES FORRÁSBÓL TÖRTÉNŐ MÁSOLÁS KÉRDÉSE

Az ASVA Alapítvány megkeresése

SZJSZT-17/06/1.

I. A MEGKERESŐ ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEK

Az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Közcélú Alapítvány (ASVA) mint megbízó a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: az Szjt.) 33. §-a (2) és (3) bekezdésének és a 35. §-a (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban a következő beadvánnyal fordult a Szerzői Jogi Szakértő Testülethez (a továbbiakban: SZJSZT).

„Az Szjt. szabad felhasználásra vonatkozó általános [Szjt. 33. § (2) és (3) bekezdése] és azon belül az úgynevezett magáncélú másolásra vonatkozó külön szabályai [Szjt. 35. § (1) bekezdése] a magyar jogalkotó nemzetközi kötelezettségvállalásain, vagyis a TRIPS-egyezmény 13. cikkén, valamint a Berni Unió Egyezmény (BUE) 9. cikkének 2. bekezdésén alapulnak, amelyek kimondják, hogy egy felhasználás csak akkor megengedett külön szerzői felhasználási engedély és díjfizetés nélkül, ha megfelel az úgynevezett háromlépcsős teszt együttes feltételrendszerének, azaz

- a szabad felhasználások egyes eseteit külön-külön, egyedi esetekként kell tekinteni,
- a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására,
- és indokolatlanul nem károsíthatja a szerzői jogosult jogos érdekeit.

A magyar Szjt. a fenti feltételrendszert kiegészíti a tisztesség polgári jogi követelményre való hivatkozással, valamint feltételként szabja, hogy az nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

A magyar Szjt. 33. § (3) bekezdése értelmében továbbá a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.

A fentiek alapján abban a kérdésben kérjük a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményét, hogy a digitális – online – környezetben tömegessé váló másolási – többszörözési – cselekmények azon eseteinél, amelyekben a műpéldányról készített másolatok száma, vagy a felhasználás egyéb mennyiségi vagy minőségi kritériumai alapján nem állapítható meg egyértelműen a szabad felhasználás általános feltételeibe való ütközés, levezethető-e a fentiekben bemutatott nemzetközi feltételeken alapuló magyar szerzői jog alapján az, hogy a nem jogszerű forrásból származó, azaz jogellenesen előállított hordozóról vagy műpéldányról való másolatkészítés – többszörözés – már nem felel meg a szabad felhasználás általános feltételrendszerének.

A fenti kérdésvetetés szükségességét a szerzői jogi felhasználási cselekmények gyakorlati megnyilvánulása is bizonyítja.

A gyakorlatban azokban az esetekben ugyanis, amikor egy természetes személy egy meghatározott szerzői műről (jellemzően filmalkotásról vagy zeneműről) nagy számú másolatot készít, vagy nyilvánvalóan úgynevezett kalóz online forgalmazótól, zárt láncú ftp-szerveren keresztül különböző filmalkotásokat (és zeneműveket) tömegével, nagy mennyiségben, magas havi előfizetési díj ellenében rendszeresen tölt le (többszöröz) a számítógépe me-revlemezére, egyértelműen megállapítható a szabad felhasználás általános feltételeibe való ütközés, ahogy ezt a következő magyar (büntető)bíróági gyakorlat is mutatja.

Azok az egyedi esetek azonban, amelyek egyenként ugyan nem sérelmesek a mű rendes felhasználására – például egy filmalkotás letöltése kalózdalról, illetve fájlcserélőről (ez utóbbi esetben természetesen egyértelmű, hogy a letöltés feltételeként megvalósuló visszaosztás, illetve feltöltés szerzőijog-sértés, a kérdésünk nem is erre vonatkozik) –, kérdéses, hogy az egész társadalomra vetítve tömegében, számában és összességében a hatályos szerzői jogi szabályozás alapján nem nyilvánvalóan sérelmesek-e a mű rendes felhasználására.

A hatályos német szerzői jogi szabályozás [UrhG 53. § (1)] is ugyanazokon a nemzetközi kötelezettségvállalásokon (TRIPS, BUE) alapul, mint a hatályos magyar Sztj. szabad felhasználásra vonatkozó szabályai, azonban a német szerzői jogi törvény a magáncélú másolás szabályaiba beépített egy speciális szabályt is, amely a műpéldány forrására utal: a német törvény ugyanis a szabad felhasználás körébe eső magáncélú másolás lehetőségét kizárja a nyilvánvalóan jogellenesen létrehozott műpéldányokról történő többszörözés esetében még akkor is, ha az ilyen többszörözés egyébként megfelel a szabad felhasználás egyéb, a háromlépcsős teszt szerinti általános, valamint a magáncélú másolásra vonatkozó különös feltételeknek.

A fentiekre tekintettel kérjük a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testületet az alábbi kérdéseink megválaszolására:

1. Levezethető-e az Sztj. 33. § (2) és (3) bekezdésének és az Sztj. 35. § (1) bekezdésének együttes szabályrendszeréből, hogy a nem jogszerűen többszörözött vagy nem jogszerűen nyilvánossághoz közvetített [különös tekintettel az internetes típusú, az Sztj. 26. § (8) bekezdése szerinti lehívásra hozzáférhetővé tétellel, valamint a letöltéssel – többszörözéssel – megvalósuló felhasználásokra] műpéldányról vagy hordozóról történő, egyébként magáncélú másolat készítése (többszörözés) a szerzői jogi jogosult kizárólagos jogait sérti, avagy a fentiek általános rendezésére csak egy erre vonatkozó kifejezett jogszabálmódosítás alapján kerülhet sor.
2. Amennyiben az előző kérdésre a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület azt a választ adja, hogy a fentiek rendezésére külön erre vonatkozó jogszabály-módosítás szükséges, akkor a további kérdésünk, hogy a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület álláspontja szerint szükséges-e/lehetséges-e, hogy a magyar jogalkotó külön rendelkezzen a – mintegy a kivétel alóli kivételként – arról, hogy csak a nyilvánvalóan jogsértő módon előállított példányról való másolatkészítés nem minősül szabad felhasználásnak, ily módon pedig utaljon-e a jogalkotó a másolatot készítő személy oldalán bármilyen nyilvánvalóságra, tudatállapotra, gondosságra vagy elvárhatóságra?

A 2. kérdéssel kapcsolatban megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja.”

II. AZ IRÁNYADÓ NEMZETKÖZI, KÖZÖSSÉGI ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁS ELEMZÉSE

Az Szjt. irányadó rendelkezései

A Szerzői Jogi Szakértő Testület eljáró tanácsa szükségesnek látja az Szjt. irányadó rendelkezéseinek pontos idézését, mégpedig úgy, hogy a vizsgálatban a megbízó beadványában említett 33. és 35. § mellett a 20. §-t is bevonja a vizsgálat körébe (a 21. §-t azért nem, mert bár abban is szó van magáncélú másolásról, miután reprográfiai másolásra vonatkozik, kívül esik a megbízó által felvázolt kérdéskörön). Itt jegyzi meg az eljáró tanács, hogy a „másolás” szó pontosabban fejezi ki a nemzetközi és közösségi normák angol (és francia) szövegében szereplő „reproduction” szó fogalmát, mint a „többszörözés” szó. A „többszörözés” azt a téves képzetet keltheti, hogy csak a mű több példányban való engedély nélküli másolása (reprodukálása) sérti a szerzői jogot. Ez azonban nem így van; amennyiben nem áll fenn az adott esetre valamely kivétel vagy korlátozás, egyetlen példány engedély nélküli másolása is jogsértő.

Magáncélú másolás mint szabad felhasználás

A magáncélú másolás alapvető szabályait az Szjt. 35. §-ának az (1)–(3) bekezdésében foglalt rendelkezések tartalmazzák, amelyek így szólnak:

„35. § (1) Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelem-szerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. Kotta reprográfiával [21. § (1) bek.] magáncélra és a (4) bekezdés b)–d) pontjában szabályozott esetekben sem többszörözhető.

(2) Teljes könyv, továbbá a folyóirat vagy a napilap egésze magáncélra is csak kézírással vagy írógéppel másolható.

(3) Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra.”

A szabad felhasználás általános szabályai

A fenti rendelkezésekre is vonatkoznak azonban a szabad felhasználásokra és a szerzői jog más korlátaira vonatkozó általános szabályok, amelyeket az Szjt. 33. §-a foglal magában. A megbízó által feltett kérdések szempontjából a § (1)–(3) bekezdésének van jelentősége [a (4) bekezdés az iskolai célú felhasználás fogalmával foglalkozik]:

„33. § (1) A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.

(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

(3) A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.”

A többszörözési jog díjigényre korlátozása a magáncélú másolás egyes eseteiben

Külön rendelkezések vonatkoznak a hang- és képrögzítés útján történő magáncélú másolásra. Ezeket az Szjt. 20. §-a foglalja magában. A § (1) és (2) bekezdése így rendelkezik:

„20. § (1) A rádió- és a televízió-szervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezeték útján a nyilvánossághoz közvetítők műsorába belefoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott művek szerzőit, előadóművészi teljesítmények előadóművészeit, továbbá filmek és hangfelvételek előállítóit műveik, előadóművészi teljesítményeik, illetve filmjeik és hangfelvételeik magáncélú másolására tekintettel megfelelő díjazás illeti meg.

(2) Az (1) bekezdésben említett díjat az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet állapítja meg a többi jogosult közös jogkezelő szervezetével egyetértésben. A díj megállapításakor figyelembe kell venni, hogy az érintett művek, előadóművészi teljesítmények, valamint filmek és hangfelvételeik esetében alkalmaznak-e a szerzői jog, illetve az ahhoz kapcsolódó jogok védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedést (95. §). A díjat az üres kép- és hanghordozó gyártója, külföldi gyártás esetén pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személy, vagy – vámfizetési kötelezettség hiányában – egyetemlegesen a hordozót az országba behozó személy és az azt belföldön először forgalomba hozó személy köteles az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezethez a vámkezelés befejezésétől, vámfizetési kötelezettség hiányában pedig a forgalomba hozattaltól, illetve a vámfizetés befejezésétől számított nyolc napon belül megfizetni. A jogdíj megfizetéséért az adott hordozó összes belföldi forgalmazója is egyetemlegesen felel.”

A § (3)–(6) bekezdése a díjazás alól kivett készülékekre, illetve kép- és hanghordozókra, valamint a befolyt díjak felosztására vonatkozik, míg a § (7) bekezdése a díjigény érvényesítésének kötelező hatályú közös jogkezeléséről rendelkezik. Ezeknek a rendelkezéseknek nincs jelentőségük a megbízó által feltett kérdések szempontjából.

A „háromlépcsős teszt” nemzetközi, közösségi és hazai szabályozása; a teszt kötelező alkalmazása a többszörözési jogra vonatkozó kivételekre és korlátozásokra

A Berni Uniós Egyezmény (a továbbiakban BUE) 9. cikkének (2) bekezdése a szerzők többszörözési jogára vonatkozó kivételekről és korlátozásokról

A „háromlépcsős teszt” először a BUE 1967-es stockholmi felülvizsgálatának eredménye-

ként került be a szellemi tulajdon-védelem nemzetközi szabályaiba. A BUE 9. cikkének (2) bekezdése rendelkezett úgy (s ez a szabály változatlan maradt a ma hatályos, 1971-es párizsi szövegben is), hogy a Berni Unió országainak a törvényei csak annyiban engedhetik meg az irodalmi és művészeti művek többszörözését, másolását, amennyiben az ilyen engedély (i) különleges esetre vonatkozik; (ii) nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és (iii) indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

A stockholmi diplomáciai értekezlet I. Főbizottságának jegyzőkönyve nyilvánvalóvá teszi, hogy a többszörözés, másolás ilyen engedélyezése kétféle formában történhet: szabad felhasználás formájában (ami azt jelenti, hogy a többszörözést, másolást végzőnek egyrészt nincs szüksége a szerző engedélyére, másrészt a felhasználásért díjat sem kell fizetnie) vagy kényszerengedély útján, vagyis a szerző kizárólagos engedélyezési jogának a pusztán díjigényre való korlátozásával (amely esetben ugyan nem kell engedélyt kérni, de fizetni kell a többszörözés, másolás lehetőségéért).¹ Az előbbi esetben a többszörözési jog alóli kivételről, az utóbbi esetben pedig e jog korlátozásáról van szó.

A stockholmi diplomáciai értekezlet irataiból egyértelműen kitérjük, hogy a BUE szerint a nyilvánosság egyes köreiben elterjedt és gyakran ismételtetett folklórszerű tétel, amely szerint a magáncélú másolás általában szabad, és mindenkinek „joga” van rá, minden alapot nélkülöz. A magáncélú másolásra is vonatkozik a BUE 9. cikkének (1) bekezdése szerinti kizárólagos többszörözési jog, és csak arról lehet szó, hogy e jogra vonatkozóan kivételeket vagy korlátozásokat vezessenek be a Berni Unió országai, feltéve, hogy azok megfelelnek a 9. cikk (2) bekezdésében foglalt, fent említett „háromlépcsős tesztnek.” Tehát, ha a kivétel vagy korlátozás (i) nem minden magáncélú másolásra, hanem csak azok különleges eseteire terjed ki; (ii) nem sérelmes a mű rendes felhasználására; és (iii) indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

A stockholmi diplomáciai értekezlet kifejezetten foglalkozott egy olyan javaslattal, hogy a magáncélú másolás legyen általában kivétel, minden további feltételtől függetlenül (amely elképzelés nyilván azért merülhetett fel, mert a 60-as években még nem voltak meg az ilyen másolást könnyűvé, tökéletessé és tömegessé tevő eszközök), de elutasította azt. Ez a következőképpen történt. A diplomáciai értekezlet előkészítésére a BIRPI (a WIPO elődje) igazgatója által 1965-ben összehívott kormányzati bizottság külön munkacsoportot hozott létre a többszörözési jogra és az azt érintő kivételekre és korlátozásokra vonatkozó rendelkezések kidolgozására. A bizottság elfogadta a munkacsoport javaslatát, és az került be a diplomáciai értekezlet elé terjesztett tervezet szövegébe. A javaslat a következőkből állt:

¹ Az I. Főbizottság jegyzőkönyvének hivatalos angol változata e tekintetben a következőket tartalmazza: „If it is considered that reproduction conflicts with the normal exploitation of the work, reproduction is not permitted at all. If it is considered that reproduction does not conflict with the normal exploitation of the work, the next step would be to consider whether it does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author. Only if such is not the case would it be possible in certain special cases to introduce a compulsory license or to provide for use without payment” [kiemelés az SZJSZT eljáró tanácsától]. *Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm (1967)*, WIPO, Genf, 1971, (a továbbiakban: a stockholmi értekezlet iratai) 1145–46. o. 85. bek.

(i) a többszörözési jog kifejezett elismeréséből (az egyezmény korábbi szövegeiben ugyanis ez az alapjog csak a rá vonatkozó egyes kivételekből következően, közvetetten – az „*a contrario*” elv alapján – szerepelt az egyezményből folyó kötelezettségek között); és (ii) olyan rendelkezésekből, amelyek e jogra vonatkozó kivételek, illetve korlátozások bevezetését teszi lehetővé a Berni Unió országai számára: (a) magánhasználatra (*private use*); (b) igazságszolgáltatási és közigazgatási célokra; és (c) „bizonyos különleges esetekre, amelyekben a többszörözés nincs ellentétben a szerző jogos érdekeivel és nem sérelmes a mű rendes felhasználására.”²

A diplomáciai értekezlet I. Főbizottságához (amely a BUE felülvizsgálatával foglalkozott) egy sor módosító javaslatot terjesztettek elő a küldöttségek, s azok részben a kivételek szűkítésére, részben azok bővítésére irányultak.³ Végül azonban az Egyesült Királyság javaslatát fogadta el a Főbizottság, amely érdemben megfelelt a 9. cikk jelenlegi (2) bekezdésének (csak még kisebb szövegezési változtatások történtek annak végső elfogadása előtt). A javaslat lényege az volt, hogy az alapszöveg (a) és (b) pontja (tehát a magáncélú másolásra és az igazgatási és közigazgatási célokra vonatkozó minden további feltételtől független kivétel) maradjon ki, és csak a (c) pont kerüljön be az egyezmény szövegébe. Ez azt eredményezte, hogy, többek között, a magáncélú másolás is egyértelműen a „háromlépcsős teszt” ernyője alá került.

A Római Egyezmény 15. cikke 1. bekezdésének (a) pontja a szomszédos jogok tekintetében a magáncélú felhasználásra alkalmazható kivételről

A szomszédos jogok (vagyis az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsor-sugárzó szervezetek) védelméről szóló Római Egyezmény 15. cikke 1. bekezdésének (a) pontja szerint a szerződő államok minden további feltétel nélkül kivételeket vezethetnek be a magáncélú másolásokra – és általában a magáncélú felhasználásra – vonatkozóan. Megjegyzendő, hogy a Római Egyezményt a Berni Egyezmény fent említett 1967-es felülvizsgálata előtt hat évvel, 1961-ben fogadták el, amikor még kevésbé voltak előreláthatóak azok a műszaki fejlemények, amelyek lehetővé tették a szomszédos jogok által védett teljesítmények tömeges, jó minőségű másolását és annak az e jogok rendes felhasználására és a jogtulajdonosok jogos érdekeire gyakorolt negatív hatását.

A TRIPS-egyezmény 13. cikke a szerzők vagyoni jogaira vonatkozó kivételekről és korlátozásokról és 30. cikke a szabadalmasok jogaira vonatkozó kivételekről

A TRIPS-egyezmény 13. cikke kiterjesztette a „háromlépcsős teszt” alkalmazását a szerzői jogi jogosultak összes vagyoni jogaira. A TRIPS-egyezménynek ez a rendelkezése ugyanazt a három feltételt tartalmazza, mint a Berni Unió Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése. A két szövegbeli eltérés nem jelent érdemi különbséget. Azzal, hogy nem a felhasználás engedélye-

² A stockholmi értekezlet iratai, 113. o.

³ Uo., 690–692. o.

zésének, hanem a kizárólagos jogokra vonatkozó korlátozások és kivételek alkalmazásának a feltételeire utal az egyezmény 13. cikke, valójában világosabbá vált a szöveg [mégpedig ugyanolyan értelemben, mint ahogyan a BUE 9. cikkének (2) bekezdése is értelmezendő a főbizottsági jegyzőkönyvben foglalt, fent említett és a lábjegyzetben idézett megállapítások tükrében]. A szerzői jogi tulajdonosokra való utalás a szerzők helyett is felfogható úgy, hogy az nem változtat a szöveg értelmén, hiszen a BUE-nek a szerzőkre vonatkozó rendelkezései – természetesen a személyhez fűződő jogokra vonatkozó rendelkezések kivételével – is úgy értendők, hogy azok éppen úgy vonatkoznak a vagyoni jogok más jogosultjaira is.

Megjegyzendő, hogy a TRIPS-egyezmény 13. cikke csak a szerzői jogokra vonatkozik. Ez nemcsak abból következik, hogy a szerzői jogról szóló 9–12. cikk után és a szomszédos (a TRIPS-egyezmény szóhasználatában: „kapcsolódó”) jogokról szóló 14. cikk előtt áll, de abból is, hogy csupán a (szerzői) művekre utal. A 14. cikk 6. bekezdése aztán teljesen egyértelművé teszi, hogy a szomszédos jogok esetében a Római Egyezménynek a kivételekre vonatkozó szabályai [tehát a 15. cikk 1. bekezdésének a magáncélú használatra vonatkozó (a) pontja is] alkalmazandók.

Arra a WTO vitarendezési esetre tekintettel is, amelyre röviden utalás történik az alábbiakban, indokolt megjegyezni, hogy a TRIPS-egyezmény nemcsak a szerzői jogra, de a szabadalmi jogra is kiterjesztette a „háromlépcsős tesztet”, igaz bizonyos eltérésekkel. A legfontosabb érdemi különbség azonban nem a három „lépcsőben” van, hanem abban, hogy az irányadó rendelkezés – az egyezmény 30. cikke – csupán a szabadalmi joggal szembeni kivételekről szól, s nem terjed ki a korlátozásokra (a 31. cikk rendelkezik a kényszerengedélyek formájában történő korlátozásokról, mégpedig eltérő és jóval részletesebb feltételekkel). A szabadalmi teszt első „lépcsője” csak részben azonos a szerzői jogi teszt első „lépcsőjével,” hiszen csak a kivételek „korlátozott” („limited”) voltát említi, s így nincs utalás az esetek „különleges” voltára. A második „lépcső” gyakorlatilag ugyanaz (természetesen „*mutatis mutandis*” módon), mint a 13. cikk esetében. A harmadik „lépcső” némileg ugyancsak eltér. A szerzői jogi rendelkezésekhez hasonlóan ez is úgy szól, hogy a kivétel indokolatlanul nem károsíthatja a szabadalmas jogos érdekeit, de ehhez hozzáteszi a rendelkezés, hogy mindezt a harmadik személyek jogos érdekeinek a figyelembevételével kell megítélni. (Megjegyzendő azonban, hogy ez utóbbi különbség aligha eredményezhet igazi érdemi különbséget a harmadik „lépcső” alkalmazásában, hiszen a szerzői jogi rendelkezések esetében is nyilvánvalóan figyelembe kell venni harmadik személyek, s általában a közösség jogos érdekeit annak eldöntéséhez, mely esetekben lehet szó arról, hogy, bár valamely kivétel károsítja a szerzők jogos érdekeit, az az adott körülmények között és adott feltételekkel mégis indokolt.)

A WCT 10. cikke és a WPPT 16. cikke a szerzők, előadóművészek és hangfelvétel-előállítók vagyoni jogaira vonatkozó kivételekről és korlátozásokról

A „háromlépcsős teszt” „karrierjét” a WIPO 1996-ban elfogadott két ún. „internetszerződése” – a WCT és a WPPT – teljesítette ki. A két szerződés a szerzők, az előadóművészek

és a hangfelvétel-előállítók összes vagyoni jogára vonatkozó korlátozásokra és kivételekre előírta e teszt alkalmazását. A WCT 10. cikke és a WPPT 16. cikke ugyanazt a három feltélt jelöli meg a teszt három „lépcsőjeként” mint a Berni Uniós Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése és a TRIPS-egyezmény 13. cikke. E rendelkezések a TRIPS-egyezmény 13. cikkének stílusában a vagyoni jogokra bevezetendő korlátozások és kivételek feltételeire utalnak (a WCT azonban abban nem követi a TRIPS-egyezmény rendelkezését, hogy a szerzők érdekei helyett általában a szerzői jogi jogtulajdonosok érdekeiről szólna; ebben a tekintetben a BUE szerinti szöveget veszi át).

Az InfoSoc irányelv 5. cikke (2) bekezdésének (b) pontja a szerzők és a szomszédos jogi jogosultak többszörözési jogának díjigényre korlátozásáról magáncélú másolás esetében és (5) bekezdése a vagyoni jogokra vonatkozó kivételek és korlátozások általános feltételeiről

Mint ismeretes, az Európai Parlament és Tanács 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelve a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak az információs társadalomban való összehangolásáról (a továbbiakban: az „InfoSoc irányelv”) 5. cikkének (1)–(4) bekezdése kimerítő jelleggel rendelkezik azokról a kivételekről és korlátozásokról, amelyeket a tagországok szerzői jogi törvényei alkalmazhatnak a szerzők és a szomszédos jogok jogosultjai egyes jogainak, többek között többszörözési jogának tekintetében. A magáncélú másolásra vonatkozó korlátozás egyike ezeknek. Az 5. cikk (2) bekezdésének (b) pontja rendelkezik úgy, hogy „[a] tagállamok a 2. cikkben szabályozott többszörözési jog alól kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg ... bármely hordozóra természetes személy által magáncélra, kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgáló többszörözés tekintetében, feltéve, hogy a jogosultak méltányos díjazásban részesülnek, amelynek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy az érintett művel vagy más védelem alatt álló teljesítménnyel kapcsolatban alkalmaztak-e a 6. cikkben meghatározott műszaki intézkedést.” Így erre is alkalmazandó az 5. cikk (5) bekezdése, amely szerint „[a]z (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.” Vagyis az InfoSoc irányelv szerint a magáncélú másolásra vonatkozó kivételek és korlátozások csak annyiban megengedettek, amennyiben azok összhangban állnak a „háromlépcsős tesztel.”

Az Sztj. 33. §-ának (2) bekezdése: a második és harmadik „lépcső” a hátról

Ami az Sztj.-ben szabályozott szabad felhasználásokat illeti, s így a magáncélú másolásra vonatkozóan az Sztj. 35. §-ában foglaltak szerint engedett szabad felhasználást is, azokra is kiterjed a „háromlépcsős tesztnek” legalább a második és harmadik „lépcsője.” Ezt írja elő a szabad felhasználás általános feltételeit tartalmazó 33. § (2) bekezdése. A rendelkezés tehát az első „lépcsőt” nem foglalja magában, viszont a második és harmadik „lépcső” szerinti feltételeken kívül továbbiakat is tartalmaz, hiszen így szól: „A felhasználás a szabad felhaszná-

lásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra. Ezek a „többletfeltételek” azonban valójában levezethetők a BUE egyes szabályaiból is. Például a tisztességes eljárás követelményét – amely amúgy nyilván nem erre ez egy esetre szorítkozik – külön is kimondja az egyezmény 10. cikkének az idézésekről szóló (1) bekezdése és az oktatási célú felhasználásokról szóló (2) bekezdése is (igaz, hogy az egyezménynek az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet által kihirdetett magyar szövege ebben a tekintetben is pontatlanságot tartalmaz, miután a „fair practice” kifejezés egyszerűen „bevett gyakorlatként” szerepel benne). Az pedig, hogy a szabad felhasználás csak a rendeltetésével összeférő célra történhet, egyrészt természetes, másrészt következik magából az első „lépcsőből,” harmadrészt például ez is szerepel az egyezmény 10. cikke (1) és (2) bekezdésében, mint feltétel.

A három „lépcső” „címzettjei”; az Sztj. 33. §-ának (2) bekezdése és annak alkalmazási köre

Külön vita tárgya lehetne, hogy vajon a fent említett nemzetközi szabályokkal és az InfoSoc irányelv 5. cikkének (5) bekezdésével való teljes összhang megteremtése érdekében indokolt lenne-e az Sztj. 33. §-a (2) bekezdését kiegészíteni a „háromlépcsős teszt” első „lépcsőjével” is. A válasz erre a kérdésre attól függ, hogy az első „lépcső” szerinti feltételt is úgy tekintjük-e, mint amelyet a jogalkalmazás során is figyelembe kell venni, vagy inkább olyannak, mint amelynek – a második és a harmadik „lépcső” szerinti feltételektől eltérően – egyedül a törvényhozó a címzettje. Az Sztj. 33. §-ának (2) bekezdése az utóbbi álláspontot tükrözi, s ez – bár az ezzel ellenkező álláspont mellett is felhozhatók érvek – mindenképpen védhetőnek látszik (azt az álláspontot tükrözi, hogy azoknak a különleges eseteknek a bővülésével vagy szűkülésével, amelyekre vonatkozóan kivételek, illetve korlátozások irányadók, indokolt magának a törvényhozónak a beavatkozása; a „háromlépcsős teszt” másik két „lépcsőjének” az alkalmazását viszont – a vonatkozó feltételeknek az adott esetek konkrét és esetleg változó körülményeitől való függőségükre tekintettel – jobb a gyakorlatra és az igazságszolgáltatásra bízni).

Az eljáró tanács erre is tekintettel egyelőre elegendőnek tartja az arra való utalást, hogy az Sztj. nem minősíti a magáncélú másolást mint olyat különleges esetnek, hiszen a 35. § (1)–(3) bekezdése az ilyen másolások széles körét kizárja mind a kivételek, mind a korlátozások köréből. A különleges esetek két körét határozza meg: egyrészt azokét, amelyekben a kizárólagos többszörözési jog díjigényre való korlátozásáról van szó (lásd a 20. és 21. §-t), másrészt azokét, amelyek szabad felhasználás – vagyis a többszörözési jog alóli kivétel – alá esnek (lásd a 35. §-t az olyan esetek tekintetében, amelyek nincsenek kizárva a szabad felhasználás lehetőségéből). Annál fontosabb kérdés az, hogy vajon az Sztj. 33. §-ának (2) bekezdése vonatkozik-e a többszörözési jognak a 20. § szerinti korlátozására is.

Az említett cikkek szövegének összevetése alapján első látásra tagadó válasz látszik indokoltnak erre a kérdésre. Ennek az az oka, hogy a 33. § (2) bekezdése csak szabad felhasználásra utal, amelyet a § (1) bekezdése akként határoz meg, hogy az „díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges”, viszont a 20. §-ban említett magáncélú másolások esetében, bár a szerző engedélye nem szükséges, a felhasználás nem díjtalan. Ebből az következne, hogy a többszörös jogok a 20. § szerinti korlátozására nem terjedne ki a „háromlépcsős teszt” második és harmadik „lépcsője” sem, vagyis akkor is elegendő lenne a jogdíjigény elismerése és az annak megfelelő díj megfizetése a magáncélú másoláshoz, ha az a konkrét körülmények között sérelmes lenne az érintett művek rendes felhasználására, illetve indokolatlanul károsítaná a szerzők (és más jogosultak) jogos érdekeit (továbbá, ha a 33. § további feltételeire is gondolunk, annak sem lenne jelentősége, hogy az említett korlátozás alapján megengedett magáncélú másolás egyes esetekben nem felelne meg a tisztesség követelményeinek, illetve a korlátozás céljának).

A csupán az Szjt. szövegére épülő ilyen értelmezés elfogadása esetén ellenmondások merülnének fel a törvényen belül. S ami legalább annyira fontos, a törvény a fent idézett nemzetközi normákkal és az InfoSoc irányelv szabályaival is ellentétbe kerülne.

Az egyéb vonatkozásoknak – különösen a BUE, a TRIPS-egyezmény és a WCT irányadó rendelkezéseivel való összhang hiányának – az elemzését figyelmen kívül hagyva, az eljáró tanács elegendőnek tartja az arra való utalást, hogy az *acquis communautaire*-rel való összhang ilyen hiánya nem maradhat feloldatlanul valamely tagállam jogában. Ebben a tekintetben ugyanis az Európai Bíróság ítéletei egyértelmű eligazítást adnak. Az ítéletek egész sora szögezte le, hogy a tagállamok bíróságai kötelesek a nemzeti törvényeket az irányelvek céljainak megvalósítására alkalmas módon értelmezni. (Nem arról van szó, hogy a nemzeti bíróságoknak magát a közösségi jogot kell alkalmazniuk, hanem arról, hogy a nemzeti jog megfelelő értelmezésével biztosítsák a közösségi jog közvetett érvényesülését.) Először az azóta híressé vált *von Colson* és a *Harz*-esetben⁴ mondta ki az Európai Bíróság, hogy a tagállami bíróságok kötelesek egy adott irányelvet annak céljára és rendelkezéseinek a szövegére figyelemmel úgy értelmezni, hogy az irányelv célja a nemzeti törvények alkalmazása során megvalósuljon. A *von Colson* doktrínát aztán több ítéletben fejlesztette tovább és bővítette az Európai Bíróság. A *Marleasing*-ítélet⁵ kiterjesztette azt azokra a nemzeti jogszabályokra is, amelyek nem az adott irányelv végrehajtása céljából, és esetleg akár még annak elfogadása előtt, születtek. A *Wagner Miret*-ügyben⁶ hozott ítélet szerint pedig egy adott irányelv végrehajtása céljából alkotott tagállami jogszabály esetében a nemzeti bíróságnak azt is vélelmeznie kell, hogy az érintett állam eleget kíván tenni közösségi jogi kötelezettségeinek, és amennyire lehetséges, a tagállami jogot úgy kell értelmeznie, hogy az irányelvben kitűzött célok megvalósuljanak.

⁴ Lásd 14/83, *von Colson v. Land Nordrhein-Westfalen*, (1984) ECR 1891; és 79/83, *Harz v. Deutsche Tradax GmbH*, (1984) ECR 1921

⁵ Lásd C-106/89, *Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentación SA*, (1990) ECR I-4135

⁶ C-334/92, *Wagner Miret v. Fondo di Garanzia Salarial*, (1993) ECR I-6911

Ez utóbbi elv tekintetében indokolt megjegyezni, hogy a 2003. évi CII. törvény – amely 2004. május 1-jén, vagyis azon a napon lépett hatályba, amelyen Magyarország az Európai Unió tagja lett – egyik elsődleges célja éppen az volt (s e felől nem hagyott kétséget a törvény miniszteri indokolása), hogy teljes egészében végrehajtsa az InfoSoc irányelvet. A törvény módosította az Sztj.-nek a magáncélú másolásra vonatkozó szabályait is, és az indokolás pontosan megjelölte az irányelvnek azokat a rendelkezéseit – így különösen az 5. cikk (2) bekezdésének erre vonatkozó (b) pontját – amelyekre figyelemmel a módosítások szükségessé váltak.

Mindezekre figyelemmel nyilvánvalónak látszik, hogy a „háromlépcsős teszt”, legalábbis az annak második és harmadik „lépcsője” szerinti feltételeket [úgy, ahogyan arról az Sztj. 33. §-ának (2) bekezdése szól] alkalmazni kell nemcsak a 35. §-nak a szabad magáncélú másolásra vonatkozó rendelkezéseire, de a többszörözési jognak a 20. § szerinti díjigényre vonatkozó korlátozására is, függetlenül attól, hogy az utóbbi körre kifejezetten nem vonatkozik a két „lépcső”, vagy legalábbis alkalmazásuk – ha a *von Colson*-doktrínát nem vennénk figyelembe – csak a 33. § (2) bekezdésének a kiterjesztő értelmezésével volna lehetséges.

Érdeemes utalni ebben a tekintetben a francia Legfelsőbb Bíróság ez év február 28-án a *Mulholland*-ügyben hozott és nagy figyelmet kiváltó ítéletére, amely éppen a magáncélú másolásra vonatkozó kivételekre, illetve korlátozásokra irányadó szabályok tekintetében alkalmazta a *von Colson*-doktrínát. A bíróság kimondta, hogy (i) bár Franciaország még nem ültette át nemzeti jogába az InfoSoc irányelvet, a francia nemzeti törvényt annak megfelelően kell alkalmazni; (ii) következőképpen alkalmazni kell az InfoSoc irányelv 5. cikke (5) bekezdését a magáncélú másolásokra a francia jogban meglévő kivételek és korlátozások esetében is; (iii) ennek megfelelően nem lehet a fogyasztóknak valamilyen „magáncélú másolási jogáról” beszélni; és (iv) az ilyen kivételek, illetve korlátozások nem alkalmazhatók ott, ahol nem felelnek meg a „háromlépcsős tesztnek”; így a per tárgyát képező esetben sem, ahol a francia fogyasztóvédelmi egyesület a DVD-k másolásvédelmi műszaki intézkedéseiről állította azt, hogy azok sértik a fogyasztók szabad másolási jogát. Az eljáró tanács 1. számú mellékletként csatolja a francia Legfelsőbb Bíróság említett ítéletét, 2. számú mellékletként pedig az SZJSZT eljáró tanácsa előadó tagjának a pernyertes jogtulajdonosi szervezetek kérésére az úgy legfelső bírósági szakaszában „*pro bono*” készült és az ügyben felhasznált tanulmányát, amely az ügy részleteiről és a felek által felhozott érvekről részletes leírást ad.⁷

III. A „HÁROMLÉPCSŐS TESZT” ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA

A „háromlépcsős teszt” értelmezése a WTO vitarendezési paneljei által

A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) vitarendezési eljárásainak keretében két jelentős döntés született 2000-ben, amely a „háromlépcsős teszt” értelmezésével foglalkozott. Az

⁷ A könnyebbnek tűnő nyelvi hozzáférés érdekében a két melléklet az ítélet angol fordítását és a tanulmány angol nyelvű változatát tartalmazza. Az eljáró tanács előadó tagja az eredeti, francia nyelvű ítéletet, illetve a tanulmány francia nyelvű változatát, ha erre igény van, rendelkezésre bocsátja.

első az Európai Közösségek és Kanada közötti WT/DS/114/R számú ügyben 2000. április 30-án született döntés volt, amely a TRIPS-egyezmény 30. cikkét értelmezte. Ez a cikk, mint ahogyan a fentiekben említette az eljáró tanács, a „háromlépcsős tesztnek” a szabadalmakat érintő kivételekre irányadó változatát foglalja magában. Érdekes módon az említett rendelkezés értelmezése, jóllehet szabadalmi ügyről volt szó, jórészt az 1967-es stockholmi diplomáciai értekezlet dokumentumainak és jegyzőkönyveinek azokra a részeire támaszkodott, amelyek a Berni Uniók Egyezmény 9. cikke (2) bekezdésének az előkészítő munkálataira és vitájára vonatkoztak. Ez volt a magyarázata annak, hogy az ügyben eljáró panel egyetlen szellemi tulajdon-védelemmel foglalkozó tagja valójában szerzői jogász volt (történetesen éppen az SZJSZT jelen ügyben eljáró tanácsának az előadó tagja) egy amerikai nemzetközi kereskedelmi professzor és – miután gyógyszer szabadalmakról volt szó – egy mexikói közegészségügyi professzor mellett. A panel mindhárom „lépcsőt” elemezte. Mint ahogyan arra a fentiekben rámutat az eljáró tanács, a szabadalmi jogi és a szerzői jogi teszt első lépője eltér. Miután azonban a második és a harmadik „lépcső” tartalmilag – teljesen vagy legalábbis a lényegét tekintve – azonos, a szabadalmi jogi panel megállapításainak jelentősége volt a szerzői jog szempontjából is.

Olyannyira hatása volt a szabadalmi jogi panel döntésének a szerzői jog területén is, hogy az Európai Közösségek és az Amerikai Egyesült Államok közötti WT/DS/160/R számú ügyben eljáró szerzői jogi panel (amelyben viszont érdekes módon nem volt szerzői jogi specialista) felhasználta a szabadalmi panel elemzését és megállapításait a később, 2000. június 15-én hozott döntéséhez. Ez azonban, az említett okoknál fogva, csupán a második és harmadik „lépcsőre” áll. Az első „lépcső” esetében furcsa módon úgy tűnt, mintha a szerzői jogi panel a TRIPS-egyezmény 30. cikkében foglalt szabadalmi jogi teszt inkább terjedelmi megközelítését használta volna, és mintha elfeledkezett volna a „különleges eset” fogalmán belül a tartalmi, normatív „különlegesség” mozzanatáról; nevezetesen arról, hogy e fogalom nemcsak azt foglalja magában, hogy az esetnek terjedelmileg korlátozottnak kell lennie, hanem azt is, hogy sajátos és megalapozott társadalmi és jogpolitikai indokoknak kell alapul szolgálniuk az adott esetben bevezetendő kivételekhez, illetve korlátozásokhoz.

A paneldöntések kritikája; WIPO-útmutató a „háromlépcsős teszt” értelmezésére

A szerzői jogi panel által alkalmazott, fent említett megközelítés az adott ügyben nem vezetett téves eredményre, miután úgy tűnt, hogy a tartalmi, normatív megközelítés alapján is ugyanaz az eredmény született volna. A panel pusztán terjedelmi megközelítését azonban számosan bírálták [a döntés ellen nem fellebbeztek a felek, mint ahogyan a szabadalmi döntés ellen sem, így a WTO vitarendezési Fellebbezési Testülete (*Appellate Body*) nem foglalkozott azokkal; ennek következtében valójában hiányzik az igazi precedensértékük]. Az eljáró tanács a 3. számú mellékletben csatolja az SZJSZT eljáró tanácsa előadó tagjának a két fent említett WTO-esetet leíró és elemző, s az említett, csupán a terjedelmi megközelítés hibás voltára rámutató tanulmányát, amely a *Revue internationale du droit d'auteur*

(R.I.D.A.) 2002. áprilisi számában jelent meg. Megjegyzendő, hogy a „háromlépcsős teszt” első „lépcsőjét” illetően a WIPO is a terjedelmi és tartalmi, normatív feltételek együttes érvényesítését tartja szükségesnek. Ezt tükrözi a Berni Unió Egyezményhez kiadott WIPO-útmutatónak (*Guide to the Berne Convention*) az a része is, amely a BUE 9. cikkének (2) bekezdését elemzi és értelmezi.⁸ A könnyebb hozzáférhetőség végett a WIPO-útmutatónak ezt a részét is csatolja az eljáró tanács a szakértői vélemény 4. számú mellékleteként.

A „háromlépcsős teszt” értelmezésének összefoglalása

Az 1967-es stockholmi diplomáciai értekezlet fent említett dokumentumaiban és jegyzőkönyveiben foglaltak és a WTO-panelek, valamint a WIPO által végzett elemzés alapján a következőképpen foglalható össze a „háromlépcsős teszt” egyes „lépcsőinek” az értelmezése.

Első „lépcső”: a kivételek és korlátozások csak „különleges esetekre” vonatkozhatnak. Ez a feltétel részben terjedelmi, részben pedig tartalmi, normatív jellegű. Terjedelmi jellegű abban az értelemben, hogy a kivételek, illetve korlátozások nem lehetnek általános jellegűek; csak egy szűkebb, meghatározott körre vonatkozhatnak. Tartalmi, normatív jellegű abban az értelemben, hogy nyomós és magalapozott társadalmi, jogpolitikai indokokra van szükség a kivételeknek, illetve korlátozásoknak az érintett esetekben való alkalmazásához.

Második „lépcső”: a kivételek és korlátozások nem lehetnek sérelmesek a művek rendes felhasználására. Jóllehet a magyarban a „felhasználás” szót használjuk, a „háromlépcsős tesztről” szóló, fent említett nemzetközi és közösségi rendelkezésekben angolul mindenhol az „*exploitation*” szó szerepel, és a többi hivatalos nyelvi változatban is hasonló jelentésű szó áll. Ennek pedig inkább a „kiaknázás” szó felel meg, ami az adott összefüggésben a szerzői jog – a BUE 9. cikke esetében, különösen a többszörözési jog – hasznosítását jelenti. Az 1967-es stockholmi diplomáciai értekezlet elé terjesztett tervezetnek a 9. cikk (2) bekezdéshez fűzött magyarázata meglehetősen tisztán megjelöli, mit kell érteni a második „lépcsőben” foglalt feltételen: „*a mű felhasználásának ('kiaknázásának') minden olyan formáját, amely számottevő gazdasági vagy gyakorlati fontossággal bír vagy bírhat, elvileg fenn kell tartani a szerző javára; az olyan kivételek, amelyek korlátozzhatják a szerző számára ebben a tekintetben nyitva álló lehetőségeket, elfogadhatatlanok lennének.*”⁹ A magyarázat ehhez hozzászól: „*Azonban az Unió országainak a törvényhozása számára lehetővé kell tenni, hogy...*

⁸ Lásd: *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms*. WIPO, Genf, 2003, 56–60. o. Mint ahogyan az előszóból és a bevezetőből kiderül, a könyv szerzője az eljáró tanács előadó tagja. Lényeges azonban rámutatni, hogy a könyv a WIPO Titkárságának a felkérésére készült, annak teljes egyetértésével jelent meg.

⁹ A stockholmi értekezlet iratai, 112. o. Az eredeti angol szöveg így szól: „all forms of exploiting a work which had, or were likely to acquire, considerable economic or practical importance must in principle be reserved to the authors; exceptions that might restrict the possibilities open to authors in these respects were unacceptable.”

*különleges célokból korlátozzák a [többszörözés jogának] az elismerését és gyakorlását azzal a feltétellel, hogy ezek a célok nem kerülhetnek gazdasági versenybe ezekkel a művekkel.*¹⁰

Harmadik „lépcső”: a kivételek és korlátozások indokolatlanul nem károsíthatják a szerzők jogos érdekeit. A WTO-panelek és a kommentátorok egyaránt foglalkoztak a „jogos érdekek” pusztán jogi (a jog által biztosított) és azon túlmutató értékrendi jellegével. Úgy tűnik, hogy ebben a fogalomban mindkét jelleg jelen van. Érdemes utalni a stockholmi diplomáciai értekezlet I. Főbizottsága elnökének a következő, a küldöttségek egyetértésével találkozói kijelentésére: „Miután a többszörözési jogra vonatkozó bármely kivétel elkerülhetetlenül károsítja a szerző érdekeit, a munkacsoport megpróbálta szűkíteni a sérelmes esetek körét az 'indokolatlan' kifejezés beiktatásával.”¹¹ A kijelentés első fele általános jogi (a jog által biztosított) érdekre utal, az érdeksérelemre vonatkozó „indokolatlanul” kifejezés alapján azonban nyilvánvalóvá válik, hogy a „jogos érdekek” kifejezésnek értékrendi jelentése is van. Az is világosnak látszik, hogy ebből a szempontból a szerző érdekeit nem lehet csak önmagukban tekinteni, hiszen azt, hogy az ő érdekei szempontjából mi számít ilyen értelemben jogosnak, és hogy milyen mértékű érdeksérelem lehet indokolt, csak mások – és végső soron a társadalom egésze – érdekeinek az egyidejű mérlegelésével lehet megállapítani.

IV. A „HÁROMLÉPCSŐS TESZT” ÉS A JOGELLENES FORRÁSBÓL TÖRTÉNŐ MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁS

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a megbízó által feltett kérdések az audiovizuális művek (és emellett a zeneművek) jogellenes forrásból való magáncélú másolására vonatkoznak. Ezt azért szükséges megjegyezni, mert bár a megbízó elsősorban az Sztj. 33. §-a (2) és (3) bekezdésének és 35. §-a (1) bekezdésének az értelmezésére utal, elkerülhetetlen az Sztj. 20. §-ának (1) és (2) bekezdését is bevonni az értelmezés körébe, miután az audiovizuális művek (és a zeneművek) magáncélú másolására valójában különösen az utóbbi rendelkezések vonatkoznak. Az utóbbi rendelkezések esetében nem a többszörözési jogra fennálló kivételről, hanem annak pusztán díjigényre korlátozásáról van szó. Miután a díjigénynek nyilvánvalóan szerepe van annak megítélésében, hogy a szerzői jogi jogosultakat indokolatlanul károsítja-e a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás, azt mindenképpen figyelembe kell venni a „háromlépcsős teszt” alkalmazásánál. Továbbá arra is választ kell adni, milyen hatással van a díjigényre, ha megállapítjuk, hogy a jogellenes forrásból való magáncélú másolás még a díjigény fejében sem megengedett (ezt az alábbiakban külön vizsgálja az eljáró tanács).

¹⁰ Uo., az eredeti angol szöveg így szól: „However, it shall be a matter for legislation in the countries of the Union... to limit the recognition and the exercising of [the right of reproduction] for specific purposes and on the condition that these purposes should not enter into economic competition with these works.”

¹¹ Uo., 883. o., az eredeti angol szöveg így szól: „Since any exception to the right of reproduction must inevitably prejudice the author's interests, the Working Group had attempted to limit that prejudice by introducing the term 'unreasonable.'”

Első „lépcső”

A magáncélú másolás esetében különösen fontos az, hogy a „különleges esetek” fogalmának nemcsak terjedelmi, de tartalmi, jogpolitikai jellege is van. A magáncélú másolás önmagában nem „különleges eset”. A másolás jellege és célja teheti csak a magáncélú másolás bizonyos eseteit „különleges esetekké”. Akkor, amikor a magáncélú másolásra a kezdetekben kivételeket engedtek a nemzeti törvények, elsősorban manuális vagy kezdetleges gépi (például írógép útján történő) másolásról volt szó, amely a kivétel esetkörét nemcsak terjedelmileg, de tartalmilag is meghatározta. Az ilyen kivételek, majd a jogdíjigényre épülő korlátozások köre és jellege a magáncélú másolást hallatlanul megkönnyítő, tökéletesség és tömegesség tevő eszközök (készülékek és hordozók) megjelenésével bővült, illetve változott. Az, amire az Szjt. 20. §-a vonatkozik, a következő: a rádió- és a televíziószervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezeték útján a nyilvánosságához közvetítők műsorába befoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott audiovizuális művek (és zeneművek) magáncélú másolása. A kizárólagos többszörözési jognak ebben az esetkörben a díjigényre korlátozása azt a felismerést tükrözi, hogy az ilyen módon sugárzott, nyilvánosságához közvetített, illetve nyilvánosságra hozott művek esetében nem lehet ellenőrizni a magáncélú másolást, s bár az ilyen másolás tömegessé válása már indokolatlanul károsítja a jogosultak jogos érdekeit, az így okozott sérelem mértékét az indokolt mértékre lehet – és kell – korlátozni a díjigény bevezetésével és érvényesítésével. A digitális – és főleg az internetes, online – környezetben azonban megváltoztak a magáncélú másolás körülményei, feltételei és hatásai. Egyrészt, a megfelelő ellenőrzés nélküli ilyen másolás – annak könnyű, tökéletes és, a rohamosan növekvő internetpopulációra tekintettel, a korábbiaknál is jóval inkább tömegessé váló jellege folytán – jóval túlnóhat a „különleges eset” körén, s általánossá válhat. Másrészt a jogosultak számára a műszaki védelmi eszközök és az elektronikus jogkezelési adatrendszerek alkalmazásával, illetve azoknak a WCT-, a WPPT- és az InfoSoc irányelv által előírt megfelelő védelmével, lehetővé válik ennek megakadályozása, és annak elérése, hogy a szabad, illetve a jogdíjigény ellenében történő magáncélú másolás csak a különleges esetekre korlátozódjék.

A jogellenes forrásból történő, magáncélú másolás megengedése ellentmondana a „különleges eset” feltételeinek. Egyrészt terjedelmileg is az általánosság irányába tolná ki a magáncélú másolásra vonatkozó kivétel, illetve jogdíjigényre korlátozás alapjául szolgáló „különleges eset” körét. Másrészt – és ez önmagában is elegendő lenne – nem felel meg annak a feltételnek sem, hogy a „különleges esetekben” megengedett kivételek, illetve korlátozások alapjául megalapozott társadalmi, jogpolitikai indokoknak kell szolgálniuk. A megbízó által felvázolt esetkörben különösen két tipikus esete van a jogellenes forrásból való magáncélú másolásnak. Az egyik az, amikor valamely művet a jogtulajdonosok engedélye nélkül hoznak nyilvánosságra, terjesztenek, illetve közvetítenek a nyilvánosságához digitális formában, s így különösen az internet útján (mint ahogyan ez például az Üvegtigris 2 című magyar film esetében történt a közelmúltban), a másik pedig az, hogy a jogtulajdonosok által alkalmazott

műszaki védelmi eszközöket feltörik, így terjesztik, közvetítik a nyilvánossághoz az internet útján az érintett műveket, és ennek alapján történik a magáncélú másolás. Ennek kivételként, vagy akár díjigény fejében történő korlátozás formájában való megengedése nemcsak a „különleges eset” terjedelmi és tartalmi, jogpolitikai feltételeinek nem felelne meg, de a szerzői jog értelmével, céljaival és alapvető jellegével is gyökeresen ellentétben állna. Az üzenet ki-védhetetlenül romboló hatású lenne: ne törődj vele, hogy jogsértő forrásról van szó, ne törődj azzal, hogy a szerző engedélye nélkül történik, a szerzői jog elavult, az interneten minden szabad; nyugodtan másold és használd fel a művet! Egyébként a jogellenes források gyakran kifejezetten ezzel a „forradalmi” ideológiával „hirdetik” magukat.

A második „lépcső”

A „háromlépcsős teszt” jellegéből következik, hogy ha egy kivétel vagy korlátozás lehetősége már az első „lépcsőnél” megbukik, elvileg nincs szükség a teszt következő két „lépcsőjének” vizsgálatára. Az eljáró tanács azonban az elemzés teljessége érdekében ezt mégis megteszi. A megállapítás azonban az első „lépcsőre” vonatkozó fenti elemzés alapján a második „lépcső” tekintetében is kézenfekvőnek látszik. A digitális, online környezetben a művek magáncélú másolás céljára, műszaki eszközökkel ellenőrzött és ellenérték fejében való hozzáférhetővé tétele a művek rendes felhasználásának az egyik formájává vált. Annak elfogadása és meghirdetése, hogy ennek ellenére, az adott művek esetében akár az ilyen jogszerű forrásból, akár jogellenes forrásból való magáncélú másolás egyaránt megengedett, nyilvánvalóan sértene a műveknek az említett módon való rendes felhasználását (kiaknázását).

A harmadik „lépcső”

Mint arra az eljáró tanács a fentiekben rámutatott, a harmadik lépcső esetében a „jogoság” és az „indokolatlanság” fogalmának értékrendi jellege is van, és a jogosultak érdekeit ért sérelem indokoltságának, illetve indokolatlanságának a megítélésénél azt is figyelembe kell venni, hogy harmadik személyek és általában a társadalom részéről milyen jogos érdekek indokolhatják a kivételek, illetve korlátozások bevezetését. Az eljáró tanács nem tartja szükségesnek különösebben bizonygatni, hogy ennek fényében mennyire tarthatatlan lenne azt állítani, hogy a jogszerű forrásokból való magáncélú másolás mellett a jogellenes forrásokból való ilyen másolás megengedése is kellő indokoltságú, és hogy az ezáltal okozott sérelem a jogtulajdonosok jogos érdekeivel összevetve sem lenne indokolatlan. A jogdíjigény egymagában nem lehet alkalmas az így okozott indokolatlan sérelemnek az indokoltá tételére.

A tisztesség követelménye és a kivétel, illetve korlátozás rendeltetésével összhangban álló cél

Az eljáró tanácsnak tehát az a véleménye, hogy a jogellenes forrásból való magáncélú másolás megengedése nincs összhangban a „háromlépcsős teszttel.” Ez az Szjt. esetében a különösen a 33. § (2) bekezdésével való összhang hiányát jelenti. Mint ahogyan arra a fentiekben

utalás történt, az Sztj.-nek ez a rendelkezése azt is kimondja, hogy a kivételnek (szabad felhasználás), de a törvény összefüggésében nyilván a jogdíjigényre való korlátozás alapján történő felhasználásnak is meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek, és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra. Ez, mint ahogy az eljáró tanács arra a fentiekben rámutatott, a „háromlépcsős tesztben” és a BUE más szabályaiban rejlő egyes elemek külön kiemelését jelenti. A tisztesség és a rendeltetéshez kötöttség követelménye egyaránt következik az első „lépcső” tartalmi oldalából és a harmadik „lépcső” értékorientált jellegéből. Ezeknek az ismérveknek az alkalmazása esetén aligha juthatunk más következtetésre, mint hogy a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás azért sem engedhető meg, mert sem a tisztesség követelményével, sem az ilyen másolások esetén engedett kivételek, illetve (jogdíjigényre) korlátozások rendeltetésével nem fér össze.

A másolók tudatállapotának a kérdése

A jogellenes forrásból történő, magáncélú másolás következményeinek vizsgálatánál néha érvként merül fel az, hogy az ilyen másolást azért kell mégis megengedni, mert a magánszemélyek nem lehetnek tisztában, mely forrás jogellenes, mely forrás jogszerű. Az eljáró tanács ezt az érvet nem látja megalapozottnak. Nyilván nem kerülhet sor sem a polgári, sem esetleg a büntetőjogi következmények alkalmazására olyankor, amikor jóhiszemű eljárásról van szó, és az érintett jogágak szankciórendszerében figyelembe veendő tudattartalmak és egyéb feltételek (mint a szándékosság, gondatlanság vagy az adott helyzetben való általános elvárhatóság) nem állapíthatók meg. Amikor viszont megállapíthatók, és esély, lehetőség van a szankciók alkalmazására – ennek a gyakorlati nehézségei közismertek, de nem korlátlank – nincs ok azok kizárására. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy ezt az elvet a magyar fogyasztók is elfogadják és magukévá teszik. Ezt tükrözi az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület és az Országos Fogyasztóvédelmi Egyesület 2006. február 20-án kötött megállapodásának a 2.3 pontja is, amely a következőket tartalmazza: „A fogyasztót abban a helyzetben is védeni kell, ha *jóhiszeműen* jogsértő forrásból másol magának zenét” (kiemelés az eljáró tanácstól). Ebből következik, hogy rosszhiszeműség esetén senki nem érdemel „védelmet”.

V. A JOGELLENES FORRÁSBÓL TÖRTÉNŐ MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁS ÉS A JOGDÍJIGÉNY VISZONYA

„A jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást” tétele és az irányadó rendelkezések

A magáncélú másolás és a jogdíjigény viszonylatában viszonylag gyakran hangoztatott álláspont az, hogy „a jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást”. Vagyis: azokban az esetekben, ahol a magáncélú másolás valamilyen okból tilos és ezért törvénytört, csak a törvénytörtés következményei érvényesíthetők. A jogosultak az ilyen esetben nem élhetnek a díjigényükkel, amiből az következne, hogy a jogellenes forrásból történő, magáncélú má-

solások arányában csökkenteni kellene a jogdíjigény mértékét (és *ad absurdum* folytatva az érvelést, ha általánossá válna a jogellenes magáncélú másolás, azt el is kellene törölni). Az eljáró tanács nem osztja ezt az álláspontot.

Mindenekelőtt az InfoSoc irányelv irányadó rendelkezéseit – az 5. cikk (2) bekezdésének (b) pontját és 5. cikkének (5) bekezdését – indokolt értelmezni ebből a szempontból. Az előbbi rendelkezés, mint ahogyan azt a fentiekben már idézte az eljáró tanács, így szól: „[a] tagállamok a 2. cikkben szabályozott többszörözési jog alól kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg ... bármely hordozóra természetes személy által magáncélra, kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgáló többszörözés tekintetében, feltéve, hogy a jogosultak méltányos díjazásban részesülnek, amelynek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy az érintett művel vagy más védelem alatt álló teljesítménnyel kapcsolatban alkalmaztate a 6. cikkben meghatározott műszaki intézkedést.” A cikk (5) bekezdése szerint azonban nem alkalmazható ez a kivétel sem, ha az a „háromlépcsős tesztbe” ütközik.

Mint ahogy az a fentiekből kiderül, az eljáró tanácsnak az a véleménye, hogy a jogellenes forrásból való magáncélú másolás megengedése – akár kivétel (szabad felhasználás), akár (jogdíjigényre való) korlátozás formájában – ellentétben állna a „háromlépcsős teszt” mindhárom „lépcsőjével”. Ebből a fentiekben említett álláspont szerint az következne, hogy a jogdíjigény nem terjedhetne ki a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra.

Az első látásra is megállapítható, hogy ez – legalábbis közvetlenül – nem következik az InfoSoc irányelv fent említett rendelkezéseinek a szövegéből, sem pedig az irányelv ide vonatkozó preambulumbekendéseiből [különösen a (38) és (39) számúból]. Ezekben sem közvetlen, sem közvetett utalás nincs a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra. Így, míg az nyilvánvalóan következik az 5. cikk (2) bekezdésének (b) pontjából, hogy a díjigény megállapításánál és mértékénél figyelembe kell venni a műszaki védelmi eszközök alkalmazását vagy nem alkalmazását, nincs szó arról, hogy hasonló módon figyelembe kellene venni a magáncélú másolás jogszerű vagy jogellenes forrásból történő voltát (jóllehet ennek kimondására ugyanúgy mód lett volna az irányelv megalkotásakor és elfogadásakor).

Így a jogdíjigény csökkentése vagy kizárása a tilossá nyilvánított magáncélú másolás esetében csupán az irányelvnek a nyelvtanin túlmenő értelmezésén alapulhatna.

Gyakorlatilag ugyanez mondható el az Szjt.-nek az irányelv említett rendelkezéseivel összhangban álló 20. §-áról, illetve 33. §-ának (2) bekezdéséről. Ezekben a rendelkezésekben sem található olyan szövetszerű szabály, amely alapul szolgálhatna a jogdíjigény csökkentésére vagy kizárására azon az alapon, hogy az üres kép- és hanghordozókat jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra (is) használják.

A kérdés kontextuális és joglogikai vizsgálata; kétes megoldási lehetőségek

Az említett közösségi és hazai rendelkezések kontextuális és joglogikai értelmezéséhez elengedhetetlennek látszik a jogdíjigény céljának és jogi természetének az alaposabb elemzése.

Az eljáró tanács álláspontjából – amely szerint a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás tilos – az is következik, hogy a kép- és hanghordozók árába beépített jogdíjigény kifizetése csak a jogszerű forrásból történő másolásra jogosítja fel a fogyasztót. Van olyan vélemény – és akik azt vallják, hogy „a jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást”, mindenképpen ezen a véleményen vannak – hogy ennek elfogadása esetén csak egy megoldás van; nevezetesen a jogdíjigény csökkentése, illetve kizárása. Az eljáró tanács véleménye szerint ez a következtetés megalapozatlan.

Három lehetőség merülhet fel a jogdíjigénynek a jogellenes forrásból történő magáncélú másolás arányának megfelelő csökkentésére vagy kizárására.

Az első lehetőség az lenne, hogy a vásárló követelhetné a kép- és hanghordozónak a jogdíjigénynek megfelelő összeggel csökkentett áron való értékesítését azzal az indokkal, hogy azt jogellenes célból történő magáncélú másolásra kívánja felhasználni. Az árkülönbséget aztán a forgalmazó követelhetné vissza a jogdíjigényt érvényesítő közös jogkezelő szervezettől. Az ebből adódó számviteli és elszámolási bonyodalmakat esetleg el is lehetne kerülni úgy, hogy már eleve kétfajta kép- és hanghordozó kerülne forgalomba: egy jogdíjigénnyel terhelt változat azok részére, akik jogszerű forrásból kívánnak másolni, egy másik, olcsóbb változat pedig azok számára, akik jogellenes forrásból készülnek másolni. Ez a lehetőség természetesen annyira abszurd, hogy nem érdemes szót vesztegetni annak indokolására, miért lenne elfogadhatatlan.

A második lehetőség az lenne, hogy a jogellenes forrásból másolást végzők visszakövetelhetnék a jogdíjigénynek megfelelő összeget a kép- és hanghordozók árából a jogdíjigényt érvényesítő közös jogkezelő szervezettől. Erre a lehetőségre is azt lehet mondani, mint az elsőre. Nemcsak hogy súrolná a nevetségesség határát, de túl is menne azon. Emellett az előző „megoldáshoz” hasonlóan, s ha lehet még annál is inkább nyilvánvaló módon, egyértelműen ellentétben állna az ősrégi jogi alapelvvel, amelyet Polgári Törvénykönyvünk 4. §-a (4) bekezdésének második mondata rögzít: „Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat.”

A harmadik lehetőség a díjigénynek nem ilyen esetenkénti kizárása lenne, hanem egy olyan fajta megoldás, amelyet a műszaki védelmi eszközök alkalmazása vagy nem alkalmazása tekintetében az InfoSoc irányelv 5. cikke (2) bekezdésének (b) pontja, illetve az Szjt. 20. §-ának (1) bekezdése követ. Nevezetesen az, hogy a díjigényt általános jelleggel csökkenteni kellene (vagy ki kellene zárni) a jogellenes magáncélú másolás valamilyen felmérés alapján megállapított arányának megfelelően. Ami pedig a jogellenes forrásból történő magáncélú másolást illeti, azt jogsértő voltának megfelelő módon kellene kezelni: alkalmazni kellene vele szemben a jogsértés következményeit. Ez a „megoldás” már jóval inkább ésszerűnek tűnhet, és a „jogdíjigény nem legalizálhatja a kalózkodást” jelszót követők lényegében ezt javasolják.

E megoldás mellett azt is fel lehetne hozni – s időnként ezt fel is hozzák – hogy jogpolitikaikailag is ez a kívánatos, hiszen ha megállapítjuk, hogy jogsértésről van szó, a rendelkezésre

álló szankciók felhasználása a helyes út. S nemcsak a szükséges visszatartó hatás eléréséhez és a jogkövető magatartás kikényszerítéséhez van szükség erre, de így a jogosultakat ért érdeksérelem is megfelelőbb és arányosabb módon orvosolható.

Az utóbbi megállapítással valószínűleg a jogosultak is teljes egészében egyetérthetnének, és ők is ezt a megoldást tarthatnák a legmegfelelőbbnek – ha az a kívánatos mértékben megvalósítható lenne. Erről azonban aligha van szó. A jelenlegi feltételek között nincs reális lehetőség az összes ilyen jogsértés azonosítására (sőt a többségére, sőt a töredékére sem) és a jogellenes forrásból másolók tudatállapotának minden esetben való olyan egyértelmű tisztázására, amire szükség van a szankciók alkalmazásához.

Ennek következtében a jogdíjigénynek a jogellenes magáncélú másolás arányának megfelelő csökkentése vagy kizárása azzal az eredménnyel járna, hogy az esetek egy jelentős – és nagyon nagy valószínűséggel túlnyomó – részében a jogosultak sem a jogdíjigény, sem a jogsértés miatti kárigény érvényesítése alapján nem jutnának semmilyen jövedelemhez. Ugyanakkor a jogosultak indokolatlan károsodásának megfelelő arányban előnyhöz jutnának a jogellenes utat választók. Az eljáró tanács megállapítja, hogy így „makroméretben” ugyanaz a helyzet állna elő, mint a fentiekben elemzett – és elfogadhatatlannak talált – első két „lehetőség” esetében: a Ptk. 4. §-a (4) bekezdésének második mondatában rögzített alapvető jogi elvvel ellentétben álló eredmény születne. Egy ilyen eredmény előidézése pedig aligha állhat a jogalkotók és jogalkalmazók szándékában.

A helyesnek látszó megoldás

Az eljáró tanács szerint más úton, más irányban kell keresni és lehet megtalálni a törvény helyes értelmezésének és alkalmazásának megfelelő megoldást.

Fel kell tenni a kérdést, mi történne akkor, ha a jogdíjigényt nem csökkentenénk arra való tekintettel, hogy vannak olyanok – és esetleg sokan vannak – akik a jogdíjigénnyel terhelt kép- és hanghordozókat jogellenes forrásból való másolásra használják fel.

A következő történne. Az ilyen módon jogsértő másolást végzőket terhelné a jogdíjigény, és ezért nem élveznének előnyt a fentiekben leírt és a Ptk.-ban is rögzített alapvető jogi elvvel ellentétben álló módon: nem kerülnének kedvezőbb helyzetbe, mint a jogszerűen eljárók. Elvileg felmerülhetne az az aggály, hogy az általuk elkövetett szerzői jogi jogsértésért járó kárigény érvényesítése esetén visszamenőleg indokolatlanná válna a jogdíjigény. Ennek a „problémának” a megoldása azonban könnyű és jogdogmatikailag, jogtechnikailag egyaránt kézenfekvő lenne: akkor, amikor a jogtulajdonosnak tényleg sikerül érvényesíteni a kártérítési igényét, figyelembe kellene venni azt a díjigényt, ami az ilyen másolást végzőket (is) terhelte.

Az eljáró tanács úgy látja, hogy míg az előző három lehetőség vagy egyszerűen abszurd, vagy joglogikai, jogpolitikai szempontból elfogadhatatlan, az utóbbi változat minden szempontból megfelel a nemzetközi, közösségi és hazai jogi szabályozásnak, az irányadó rendelkezések betűjének és szellemének, valamint az alapul szolgáló általános jogi elveknek.

VI. A SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY ÖSSZEFOGLALÁSA; A MEGBÍZÓ ÁLTAL FELTETT KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSA

Mint ahogyan ezt a fentiekben idézi az eljáró tanács, a megbízó a megvizsgálandó szempontok felvázolása után a következő kérdések megválaszolását kéri a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől:

„1. Levezethető-e az Sztj. 33. § (2) és (3) bekezdésének és az Sztj. 35. § (1) bekezdésének együttes szabályrendszeréből, hogy a nem jogszerűen többszörözött vagy nem jogszerűen nyilvánossághoz közvetített [különös tekintettel az internetes típusú, az Sztj. 26. § (8) bekezdése szerinti lehívásra hozzáférhetővé tétellel, valamint a letöltéssel – többszörözéssel – megvalósuló felhasználásokra] műpéldányról vagy hordozóról történő, egyébként magáncélú másolat készítése (többszörözés) a szerzői jogi jogosult kizárólagos jogait sérti, avagy a fentiek általános rendezésére csak egy erre vonatkozó kifejezett jogszabály-módosítás alapján kerülhet sor.

2. Amennyiben az előző kérdésre a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület azt a választ adja, hogy a fentiek rendezésére külön erre vonatkozó jogszabály-módosítás szükséges, akkor a további kérdésünk, hogy Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület álláspontja szerint szükséges-e/lehetséges-e, hogy a magyar jogalkotó külön rendelkezzen a – mintegy a kivétel alóli kivételként – arról, hogy csak a nyilvánvalóan jogsértő módon előállított példányról való másolatkészítés nem minősül szabad felhasználásnak, ily módon pedig utaljon-e a jogalkotó a másolatot készítő személy oldalán bármilyen nyilvánvalóságra, tudatállapotr, gondosságra vagy elvárhatóságra?

A 2. kérdéssel kapcsolatban megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja.”

Az eljáró tanács véleménye szerint az vezethető le az előzőekben elemzett nemzetközi, közösségi és hazai szerzői jogi szabályozásból, hogy a jogellenes magáncélú másolás nem megengedett, sem szabad felhasználásként, sem pedig a jogdíjigényre való korlátozás alapján.

Az eljáró tanács megjegyzi továbbá, hogy

- (i) a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra tekintettel nem indokolt az Sztj. 20. §-a szerint a felhasznált kép- és hanghordozókra kivetett jogdíjigény csökkentése (s főleg nem annak kizárása);
- (ii) a jogellenes forrásból való másolással megvalósított jogsértés miatti kártérítési igény érvényesítése esetén figyelembe kell venni, hogy a felhasznált kép- és hanghordozókat milyen díjigény terhelte.

Ami a megbízónak a fent idézett utolsó megjegyzését illeti – amely szerint „a szabad felhasználás rendszertanilag nem a felhasználónak biztosított külön jog, hanem a szerzői jogosultak kizárólagos szerzői jogainak a korlátja” – mint ahogyan a nemzetközi, közösségi és hazai szabályozás fenti elemzéséből kitűnik, azzal az eljáró tanács teljes egészében egyetért.